

MusicMind

- et redskab til fremme af lydmiljø, trivsel og omsorg i sundhedssektoren

En praksisfunderet samskabelse af musik(terapi) og velfærdsteknologi

Helle Kirstine Stubkjær Mumm

Cand.mag. musikterapi, EAMI (BM)GIM terapeut,
Marte Meo og PAMI certificeret, honoreret skribent
af artiklen for InstoreX. Ansat indenfor hospice-
og demensområdet siden 2018.
E-mail: ksmumm@sol.dk

Virksomheden InstoreX leverer AV-løsninger, oplevelsesdesign og systemintegration til mangeartede steder, herunder blandt andet platformen MusicMind til brug indenfor sundhedsområdet. Artiklen, fra primo 2024, er let revideret og forkortet af redaktionen. Den længere udgave færdiggøres om muligt til MusicMinds hjemmeside

Artiklens bidragsydere:

Nina Lomholt Andersen, cand.mag. musikterapi,
Landsbyen Møllevang, Randers og PAMI certificeret.
E-mail: nina.lomholt@gmail.com

Mads Duevang Dahl, ba. musikterapi og cand. it, InstoreX.
E-mail: mdd@instorex.dk

Hugo Jensen, cand.mag. musikterapi,
Diakonissestiftelsens Hospice og PAMI certificeret.
E-mail: hugo75002@yahoo.com

Signe Marie Lindstrøm, cand.mag. musikterapi,
Hospice Vangen.
E-mail: sml@hospice-aalborg.dk

Bidragsyderne har som honorerede konsulenter og/eller aftagere afprøvet, givet feedback til eller været med i udviklingen og samskabelsen af MusicMind.

Resumé

Musik kan berolige, stimulere og stemningsregulere i institutionelle miljøer, hvor mennesker med funktionstab bor eller aflastes, mens professionelle varetager og støtter op om deres behov for personcentreret pleje, omsorg, rehabilitering, behandling og lindring. Nærværende artikel omhandler tilblivelsen af app'en og streamingtjenesten MusicMind, som bruges i ældre- og rehabiliteringscentre, hospicer og hospitaler rundt om i Danmark. MusicMind udvikles kontinuerligt i samarbejde med dens brugere og bidrager som velfærdsteknologisk løsning til bl.a. ovenstående institutioner. Musikterapeuter superviserer som konsulenter med hensyn til kvalificering og sundhedsfremmende brug af teknologien. Artiklen omhandler både baggrund for og erfaringer med samt anvendelse og udvikling af MusicMind, med formålet at informere både nuværende og nye brugeres overvejelser omkring en fagligt forsvarlig og optimal brug af MusicMind.

Indledning

Teknologi spiller en tiltagende rolle i den nuværende velfærdssektor, og det er derfor relevant at se på, hvordan musik, musikterapi og musikmedicin kan gøres tilgængelig og anvendes på forsvarlig vis, så alle mennesker, også når de er syge, kan bevare eller få glæde ved og gavn af musik. Hverken musikterapi

eller musikmedicin er beskyttede begreber, men betegner 'musikterapi' som hjælpkunst via/med musik og 'musikmedicin' som faglig brug af musik ved sundhedsprofessionelle.

Artiklens formål er at belyse sundhedsfremmende anvendelse af musik generelt og redskabet MusicMind specifikt brugt i sundhedsfaglige kontekster. MusicMind er et velfærdsteknologisk og samskabt¹ redskab, der findes i brug mange steder i Danmark. Både firmaet bag, forfatteren samt bidragsyderne ønsker med denne artikel at formidle baggrundsviden om og erfaring med MusicMind, så informeret og etisk forsvarlig brug optimeres.

Musik kan indgå afgørende i et organisatorisk fokus på tryk, hjemlighed (Nielsen et al. 2023), identitet og samvær – men kræver opmærksomhed og opfølgning (Schmidt og Ridder 2023). MusicMind er et bud på et hjælpsomt redskab, som kan anvendes sundhedsfremmende på hospicer og hospitaler samt indenfor demensomsorgen. App'en Musikstjernen, udviklet i et samarbejde mellem Aalborg Universitet og Aalborg Universitetshospital, er allerede beskrevet her i tidsskriftet (Bertelsen & Lund, 2016; Lund et al., 2023), mens MusicMind som praksisfunderet og samskabt redskab er omtalt i nordisk regi (Bonde, 2019b), foruden i rapporter om afprøvning og implementering, hvilke der henvises til i nærværende artikel.

MusicMind beskriver aktuelt (efterår 2024) sin målsætning på følgende måde:

MusicMind kan understøtte en sundhedsfremmende brug af musik. MusicMind kan også være et redskab for bl.a. musikterapeuter, ergoterapeuter og fysioterapeuter, sygeplejersker eller læger i deres behandlinger eller aktiviteter. Gennem undervisning og vejledning fra musikterapeuter kan andre faggrupper lære at anvende musikken på de kurerede spillelister til plejefaglige formål på forsvarlig vis. Indretningen af MusicMind er inspireret af funktionerne Ramme, Regulering og Relation, der indgår i en model udviklet af professor i musikterapi, Hanne Mette

Ochsner Ridder, på Aalborg Universitet. Begreberne er centrale i forskningen i Personafstemt Musikalsk Interaktion, kaldet PAMI. www.musicmind.me

MusicMind som praksisfunderet idé og koncept med musikterapifaglig forankring

MusicMind blev fra sin begyndelse udformet på baggrund af en vision om, at den udvalgte musik skulle kunne understøtte arousalregulering hos mennesker med agitation eller inaktivitet som f.eks. ved demens og anden neurologisk svækkelse eller skade (Ridder, 2017). Derfor blev den tilgængelige musik inddelt i kategorierne lav, mellem og høj arousal, så hjælpere kan vælge musik til forskellige formål som f.eks. morgenstunder, måltidssituationer, aktivt samvær med reminiscens eller dans. Musikterapeut Ulla Hyldgaard, initiativtager til MusicMind ved plejecentret Sølund i København, havde også øje og øre for de terminalt syge borgere med hensyn til basal palliation; dvs. livskvalitet og lindring af psykisk, social og eksistentiel åndelig såvel som fysisk smerte (Bonde & Bode, 2011; Lindstrøm et al., 2020; Ridder, 2011). Dét er der siden bygget videre på.

Gradvist er MusicMinds repertoire vokset med genrer, stilarter, kunstnere og komponister, akkompagnement til sang er kommet til ("Syng med til det sidste") – og særligt indspillet sang og "Musik til samvær og bevægelse" (Munk-Madsen, 2000)². Flere konsulenter har været og er tilknyttet med henblik på specifik kvalificering, og flere musikterapeuter og helsemusikere har stillet deres musik, udviklet i forbindelse med sundhedsfaglig brug, til rådighed³. Professor emeritus Lars Ole Bonde, som har beskæftiget sig indgående med helse-musicering, musikmedicin og musikterapi i sundhedsvæsenet (Bonde 2014; Bonde, 2019a; Bonde, 2019b), medvirkede fra MusicMinds begyndelse i udvælgelsen af musik, og er nu igen tilknyttet som honoreret konsulent. Lars Ole Bonde beskriver MusicMinds videre udvikling fra 2024 i artiklen "MusicMind 2.0" her i tidsskriftet. Det bør nævnes, at der, fra MusicMinds begyndelse, har været fokus på at sikre musikernes rettigheder i forbindelse med den professionelle anvendelse af deres musik.

¹"Samskabelse anvendes af teoretikere som Tony Bovaird og Victor Pestoff om former for samarbejde, hvor forskellige aktører i en given proces sammen udvikler ny velfærd" (Samskabelse – Wikipedia, den frie encyklopædi)

²Frit tilgængelig på www.munkmadsen.dk

³Fra Hospice Djursland har musikterapeut Nanna Højlund Smalbro, i samarbejde med musiker Peter Houe, bidraget med indtalte guidede afspændinger med visualisering ("Et trygt sted") og Trine Opsahl, ansat ved Hospice Sjælland, har budt ind med sin egen musik. Også musikterapeut Annette Majlunds klaverimprovisationer med baggrund i ekstensiv palliativ erfaring er gjort tilgængelige. Fra Hospice Sydvestjylland er også sangen "Lad livet leves" fra CD'en "Sange til livet og døden" med – skabt af musikterapeut Barbara Harbo Ilskov, psykolog og sangskriver Gert Barslund samt ansatte ved hospice.

Løsningen består af enten ophængte iPads eller en musikvogn ('carrier') bestående af en iPad og højttaler på et stativ med hjul. Juridisk foreligger der rettighedsmæssige aftaler med Koda/Gramex. Erhvervsmæssige abonnementer på andre tjenester er dyrere, fordi man betaler pr. zone. Med MusicMind er fællesrum og patientstuer/ borgers boliger i samme kontrakt. MusicMind har frem til 2024 haft 15 overordnede kategorier med flere underkategorier. Specifikke spillelister superviseres af musikterapeuter som tilknyttede konsulenter. Det er også muligt at skabe sine egne spillelister til specifikke situationer, borgere, formål eller tilstande. Arbejdet hermed, hvor udvalgte medarbejdere er 'musiknøglepersoner', kan øge engagementet i MusicMind som redskab og investering i organisationen.

Sundhedsfremmende kunst og kultur samt musik og musikterapi

Professor emeritus Lars Ole Bonde har i og med sin forskning i musikpsykologi og folkesundhed (Bonde, 2019b; Bonde et al., 2023) defineret **fem tilgange til sundhedsfremmende musikanvendelse** som hjælp til sundhedsprofessionelles vurdering af, hvorvidt musik anvendes som adspredelse eller sundhedsfremme, helsemusik, musikmedicin eller musikterapi (Bonde, 2019a; Bonde, 2019b). Med kandidatgrad samt klinisk og forskningsbaseret viden (se f.eks. CEDOMUS, AAU), yder musikterapeuter den mest specialiserede indsats, mens musik til adspredelse og sundhedsfremme udøves og benyttes af mange flere (se f.eks. MiB samt Skånland, 2009), og musikmedicin forudsætter en sundhedsfaglig kontekst, målrettet anvendelse og evaluering samt oplæring og opfølgning. 'Helsemusik' ved professionelle musikere har fokus på det æstetiske i en sundhedsmæssig ramme i forhold til den musikterapi- og sundhedsfagligt specifikke person-, videns- og kontekstcentrering samt forankring i forskning⁴ (Bonde, 2019b).

MusicMind kan som velfærdsteknologi og streamingtjeneste indgå i og bruges indenfor

alle 5 tilgange; 'helsemusik' er dog oftest situationstilpasset liveoptræden, mens 'musikmedicin' som nævnt kræver viden om anvendelse af musik som målrettet intervention⁵.

Undersøgelse af lyd miljø og forskning i brug af musik og sang i ældreomsorgen

Omtrent samtidig med at man i Aarhus kommune undersøgte indsatser til bedring af lyd- og duftmiljøer ved otte plejehjem (personlig kommunikation med Mads Duevang Dahl, december 2023) og udrulning af bl.a. MusicMind til halvdelen af kommunens plejehjem (Wilms et al., 2023), blev der ved et plejecenter i Hjortshøj udført et praksisbaseret forskningsprojekt i 2020-22 (Ottesen et al., 2022), hvori Nina Lomholt Andersen fungerede som musikterapeut. Her blev MusicMind brugt metodisk i forbindelse med medarbejdernes udvikling af deres anvendelse af sang og musik både som stemningsskabende i fællesmiljøet, som samarbejdsfaciliterende i potentielt vanskelige pleje- og omsorgssituationer samt som personcentreret og målrettet værktøj til at øge borgernes trivsel.

Nina Lomholt fortæller

Et eksempel på hurtig og synlig forandring var, at (der et sted) så godt som ingen (beboere) opholdt sig i fællesarealerne om morgenen og formiddagen. Der blev sat musik fra f.eks. listen 'morgentoner' på, hvilket hurtigt blev opdaget. Døre blev åbnet, og beboerne kom frem – nu var der noget at samles om. På den måde er det umiddelbart enkelt at tilføre noget behageligt og en god stemning med MusicMind (personlig kommunikation, november 2023).

I Aarhus kommunes evaluering af det tosporede forskningsprojekt i Hjortshøj (sang og musik anvendt målrettet med henblik på at nedbringe udadreagerende adfærd og som led i en hverdagskulturforandring)⁶ fremgår det bl.a., at der fra et ledelsesperspektiv sås at:

...det er en investering af tid at lære, hvordan man målrettet kan bruge sang, musik og musiske elementer, men det vindes ind igen af

⁴Lars Ole Bondes artikel (2019b) oplister de nyeste Cochrane meta-reviews for effekt af musik og musikterapi i forhold til f.eks. erhvervet hjerneskade, cancer, demens, depression, præoperationel angst, mekanisk/assisteret ventilation (s. 9), med et erklæret behandlingsmål, f.eks. mindskelse af angst og uro. Musikmedicin bør ordineres i tæt dialog med læger, sygeplejersker og uddannede musikterapeuter" (Bonde 2019b s. 8).

⁵Musikmedicin er brugen af musik (spillet live eller via forskelligt, ofte specialdesignet afspilleudstyr) til gavn for hospitalspatienter, ambulante patienter eller borgere på specialinstitutioner, såvel i behandlings- som rehabiliteringsfasen og i palliativ pleje. Mange forskellige aktører er på banen her; en del komponister leverer specialkomponeret musik til forskellige formål, f.eks. musik i ambulancer. Professionelle musikere spiller for patienter.

⁶Aarhus Kommune har en overordnet vision om, at kultur, herunder særligt musik og lyd, i højere grad bliver integreret i behandling af og omsorg for borgere (Ottesen et al., 2022)

de positive resultater, der opnås hos beboerne og igennem de faglige forbehold, der sker hos medarbejderne og i deres arbejdsglæde. (Ottesen et al., 2022, s. 3)

I rapporten om forbedring af duft- og lydmiljøer på først otte og senere hen flere plejehjem i Aarhus beskrives det at:

...Udover at musikken i sig selv kan være stemningsskabende, kommenterer flere af de ansatte, at musikken giver anledning til flere samtaler mellem dem og beboerne, hvilket i lige så stor grad er med til at skabe den gode og hyggelige stemning. *“Så har vi noget fælles om det. Så kan vi vælge nogle sange derude, og snakke om dem sammen. ‘Hvad har du lyst til at høre?’, ‘Hvad hørte du dengang?’. Så får vi historier og snak ud fra det”.* (Wilms et al., 2023, s. 48).

På et plejecenter i Rudersdal kommune gennemførte musikterapeut Lise Høy Laursen i 2018-19 et pilotprojekt (plejehjemmet Lions Park Søllerød). 10 borgere deltog, og det overordnede resultat var en positiv evaluering af brugen af MusicMind. Der blev anvendt en række effektmålinger, som i det store og hele viste fremgang, både i forhold til funktionsniveauer og humør, ligesom feedback fra personalet var overvejende positivt. På denne baggrund anbefaler rapporten fortsat brug af MusicMind, ikke mindst hvis der kan sikres undervisning og erfaringsdeling i samarbejde med stedets musikterapeut (Laursen, 2019, formidlet via Lars Ole Bonde, personlig kommunikation, maj 2024).

Specialiseret udvikling af MusicMind til anvendelse indenfor palliation

Musikterapeut Nina Lomholt fortsatte arbejdet med at specialisere MusicMinds spillelister med klassisk musik (kor, klaver, cello, klarinet, obo og orkester) i forhold til forskellige borgeres tilstand, situation og præferencer for forskellige instrumenter. Derudover lå fokus på værker med roligt og stabilt tempo, forudsigelighed, gentagelser, afgrænset intensitet,

klangfarver og dynamik med henblik på lav og mellem arousal til beroligelse (Bonde, 2014). Der arbejdes fortsat videre med spillelisterne (også andre end de 'klassiske') med hensyn til arousal, tidsepoke, genre, med videre.

Musikterapeut Signe Lindstrøm fra hospice Vangen i Aalborg blev inviteret til at kvalificere og supervisere spillelisterne med baggrund i sit mangeårige virke indenfor palliation (Lindstrøm et al., 2020) og traumebehandling. I samarbejde med musikterapeut Annette Majlund fra hospice Esbjerg, også med mange år i feltet, sammensatte Signe Lindstrøm tre palliative spillelister, med henblik på etisk forsvarlig brug af musik ved ændrede energi- og bevidsthedstilstande: A) musik til nærdøende (lav arousal), B) musik til mennesker med cerebral sygdomspåvirkning (lav arousal med repetitive musiske mønstre) og C) musik til symptomkontrol (lav arousal med lidt mere stimuli) – udvidet hjælpepetekst forefindes på www.musicmind.me. Signe Lindstrøm har desuden sammensat kategorien 'miljømusik' og flere spillelister til f.eks. udsyngning, åndelig omsorg og personalepleje, samt revideret andre (f. eks. 'wellness og afspænding') med hensyn til både 'lav og mellem arousal', ud fra sin intensive erfaring med palliation – og heraf empatiske resonans i sin lytning f.eks. med hensyn til dynamisk afvejning i forhold til klang, intonation, anslag, overgange, balance i indspilning med videre (personlig kommunikation med Mads Duevang Dahl og Nina Lomholt Andersen, december 2023).

Mange musikterapeuter kender til "taxonomien" i forhold til om given musik tilbyder A) støtte, B) støtte/variation eller C) udfordring, som Lars Ole Bonde og den svenske musikterapeut Margareta Wärja har udviklet og testet (Bonde, 2014; Bonde, 2019b; Bemman et al., 2023). Taxonomien er bl.a. tænkt som et redskab til vurdering af forskellig musiks klang- og intensitetsrum, set i forhold til modtagerens behov, tilstand og energi, hvorfor en musikterapeutisk faglighed vil være meningsfuld i arbejdet med at implementere, kontekst- og situationstilpasse MusicMind.

I København ved Diakonissestiftelsens hospice mødtes stedets musikterapeut, Hugo Jensen, til eksempel med ledelsen omkring husets ønsker for anvendelse af musikterapi og musikmedicin (personlig kommunikation, december 2023). I mødet tog Hugo Jensen udgangspunkt i de fem tilgange til sundhedsfremmende musikanvendelse beskrevet af Lars Ole Bonde nævnt herover – tilgængelige også på Dansk Musikterapiforenings hjemmeside. Definitio-

nen af den specialiserede musikterapi indeholder yderligere fem punkter

1. at behandle krævende patienter en til en
2. at tilbyde skræddersyede tilbud til større eller mindre grupper
3. at udvikle miljøterapeutiske tilbud
4. at rådgive og uddanne personalet i at bruge musikinterventioner og musikmedicin i institutionens eller hospitalets hverdag
5. at lave musikterapitilbud for sundhedspersonalet med fokus på øget trivsel og modvirke arbejdsrelateret stress. (Bonde, 2019b)

Hugo Jensen indhentede information om MusicMind, idet man ønskede at styrke mulighed for musikafspilning i fællesrum og det øvrige personales brug af musikmedicin. MusicMind blev indkøbt til de 16 stuer og fællesrum i form af iPads fastmonteret på væggen, og patienter/ pårørende kan downloade en app til deres egen device med et specifikt login, så de kan lave personlige spillelister. Der blev sammensat en ressourcegruppe til at støtte op om miljømusik og musikmedicin. Ressourcegruppen består, udover musikerapeut Hugo Jensen, af en klinisk sygeplejespecialist, en fysioterapeut og to sygeplejersker. Gruppen har dels udarbejdet formidlingsfoldere til patienter og pårørende vedrørende MusicMind på stuerne, musikmedicin og musikterapi, dels samlet materiale til undervisning for deres kolleger med hensyn til anvendelse af musikmedicin til symptomer som åndenød, angst og uro eller til bedring af livskvalitet. Gruppen sørger sammen for, at nye medarbejdere introduceres til begge dele. Hugo Jensen bruger også spillelisten 'personalepleje', når han, præsten eller fysioterapeuten på skift står for 10-15 minutters 'trivselsstund' for deres kolleger. Noget tilsvarende tilbydes på flere hospicer rundt om i landet.

Afrunding

Musik kan fungere som medicin, når den doseres fagligt målrettet, og der følges metodisk op med hensyn til virkning og justering. Musik er ikke et entydigt fænomen, men vil altid opleves subjektivt, uanset universelle træk med hensyn til eksempelvis stimulerende henholdsvis beroligende virkning. Oplæring af medarbejdere med hensyn til brug af MusicMind og andre velfærdsteknologiske redskaber er derfor

nødvendig og gavnlig i forhold til både 1) viden om og opmærksomhed på den ramme, musik bruges i, og som medskaber af 2) den påvirkning og potentielle målrettede regulering, som kan ske med musik, og 3) det relationelle aspekt med hensyn til både personlighed, affekt og samhørighed forbundet med musikoplevelser (Krøier & Ridder, 2022). Musik kan bidrage afgørende i personcentreret omsorg, både med hensyn til stemning og lydmiljøer samt udfærdigelse og anvendelse af personlige eller situationsspecifikke spillelister.

... hvert individ kan have forskellige opfattelser af, hvad hjemlighed er: Dahl og Højlund (2021) fremlægger derfor et fokus på skabelsen af et lydmiljø, der fordrer fornemmelsen af tryk og kontrol, f.eks. gennem lyde, der forstærker daglige rytmer og cyklusser. Før dette kan gøres, må mængden af institutionelle lyde dog sænkes, da introduktion af nye lyde ellers blot vil bidrage til den samlede støjmængde. Omvendt fremhæver Dahl & Højlund (2021) også, at det ikke er målsætningen at skabe en tyske-kultur, da lyden af latter og samtale er lyden af liv (Wilms et al., 2023 s. 42).

Velfærdsteknologi som MusicMind kan nære både 'lyden af liv' og det relationelle samarbejde, når det gives opmærksomhed og tid. Alle funktioner og interventioner kræver reflekteret brug og opfølgning. Herved styrkes bæredygtighed og kontinuitet for borgere såvel som for medarbejdere.

Det er vigtigt, at anvendelsen af MusicMind bliver evalueret løbende i både ældreomsorg og sundhedssektoren generelt, med særligt hensyn til streamingtjenestens potentiale til at fremme oplevelser af nærvær og tryk og samarbejde og miljøer. Musik kan skabe rum og være et redskab i arbejdet med at fremme gode rammer for omsorg og pleje, regulering af tilstande og energiniveauer i specifikke situationer samt samhørighed i relationer. Lige som meget andet, er musik et flertydigt fænomen og fordrer derfor fagligt forsvarlig anvendelse og opfølgning.

Referencer

- Bemman, B., Bertelsen, L. R., Wårja, M., & Bonde, L. O. (2023). Inter-rater Agreement in Classifying Music According to a Guided Imagery and Music Taxonomy. *Journal of Music Therapy*, 60(3), 282-313.
- Bertelsen, L. R. & Lund, H. N. (2016). "Musikstjernen" – en ny stjerne i psykiatrien. *Tidsskriftet Dansk Musikterapi*, 13(1).
- Bonde, L. O. (red.) (2014). *Musikterapi. Teori, uddannelse, praksis, forskning. En håndbog om musikterapi i Danmark*. Klim.
- Bonde, L. O. (2019a). *Fem tilgange til sundhedsfremmende musikanvendelse*. Tænk tanken Musik og Sundhed. Musikoversigt_5_tilgange_til_sundhedsfremmende_musikanvendelse.pdf (danskmusikterapi.dk) (hentet d. 20.01.24)
- Bonde, L. O. (2019b). Musik og sundhedsfremme i Danmark og i Norden – hvem og hvordan? *Nordic Journal of Arts Culture and Health*, 1(01), s. 21-34. doi:10.18261/issn.2535-7913-2019-01-03
- Bonde, L. O. og Bode, M. (2011). Din ven til det sidste: Musikterapi på hospice og i palliativ indsats. I K. M. Dalgaard & M. H. Jacobsen (red.); *Humanistisk palliation. Teori, metode, etik og praksis*. Hans Reitzels Forlag.
- Bonde, L. O., Stensæth, K., & Ruud, E. (2023). *Music and Health. A Comprehensive Model*. Nordjysk Center for Kultur & Sundhed, NOCKS: music-and-health-2023-final.pdf (prod-aadxcms-001-app.azurewebsites.net) (hentet d. 14.01.24)
- CEDOMUS: Musikterapi og demens – Aalborg Universitet (aau.dk) (hentet d. 24.01.24)
- Dahl, M.D. & Højlund, M.K. (2021). Lydmiljø-anbefalinger – En lydmiljø-analyse af fem plejehjem i Aarhus Kommune. Aarhus Universitet. <https://www.aarhus.dk/media/66853/lyd-miljoe-anbefalinger.pdf>
- Krøier, J. & Ridder, H. M. O. (2022). *Stemning. Musikalsk interaktion i demensomsorgen*. Gyldendal.
- Lindstrøm, S. M., Falk, M., Knudsen, B. L., Bøtker, J. Ø., Hyldgaard, U. L., & Rasmussen, L. (2020). *Anbefalinger til kompetencer for musikterapeuter i den palliative indsats*. Dansk Multidisciplinær Cancer Gruppe for Palliativ indsats (DMCG-PAL): januar2020_musikterapeuter_a4brochure_low(1).pdf (dmcgpall.dk) (hentet d. 20.01.24)
- Lund, H. N.; Pedersen, I. N.; Heymann-Szlachcinska, A.; Tuszevska, M.; Bizik, G.; Larsen, J. I.; Drago, A.; Kulhay, E.; Larsen, A.; Sørensen, H. Ø.; Grønbech, B.; Bertelsen, L. R.; Valentin, J. B.; Mainz, J.; Johnsen, S. P.; Hannibal, N.; MacDonald, R. (2023). The effect of music to improve sleep quality in depression related insomnia. *European Psychiatry*. 66(S1). doi:10.1192/j.eurpsy.2023.514
- Munk-Madsen, N. M. (2000). *Musik til krop og samvær: Et bevægelsesprogram tilrettelagt for svage ældre*. Dafolo.
- MiB: Center for Music in the Brain, <https://musicinthebrain.au.dk>
- Nielsen, M., Ramsbøl, A. T., Grøn, L., & Ballegaard, S. Aa. (2023). *Et særligt hjem: Oplevelse af hjemlighed på plejehjem*. VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/et-saerligt-hjem-ov952mxn/> (hentet d. 24.01.24)
- Ottesen, A. M., Lind Pedersen, M., & Clemmensen, A. K. (2022). *Sang og musik som en integreret del af kulturen og hverdagslivet på et plejehjem – Hvilken indvirkning på forebyggelse og minimering af udadreagerende adfærd hos personer med demens?* Aalborg Universitet og Sundhed og Omsorg, Aarhus Kommune. vbn.aau.dk (hentet d. 15.11.22)
- Ridder, H. M. O. (2017). Selvregulering og dyadisk regulering i musikterapi med demensramte. I C. Lindvang & B. D. Beck (red.), *Musik, krop og følelse*. Neuroaffektive processer i musikterapi. Klim.
- Ridder, H. M. O. (2011). Musikterapi i palliativ omsorg på plejehjem. *Omsorg*, 2011(2), s.27-36. Hentet fra Musikterapi i palliativ omsorg på plejehjem – Aalborg Universitets forskningsportal (aau.dk) d. 24.01.24)
- Schmidt, M. & Ridder, H. M. (2023). Medarbejdernes implementering af personafstemte interaktioner (PAMI) i demensomsorgen – Et pilotprojekt. *Tidsskriftet Dansk Musikterapi*, 20(2).
- Skånland, M. S. (2009). (Mobil) musikk som mestringsstrategi. I E. Ruud (red.), *Musikk i psykisk helsearbeid med barn og unge*. Norges Musikhøgsskole. https://nmh.brage.unit.no/nmh-xm-lui/bitstream/handle/11250/172629/Musikk_i_psykisk_helsearbeid_med_barn_og_unge.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Wilms, S. K., Lundgård, S. R., Dahl, M. D., Udsen, A.-S., Birch, A. R., Højlund, S. Sørensen, J. K., & Højlund, M. K. (2023). *Hjemlige duft- og lydmiljøer. Et interventionsstudie på aarhusianske plejehjem*. MANTRA. https://cas.au.dk/fileadmin/cas/Subsites/Duftmiljoeundersoegelse/Ebog_-MANTRA_-Hjemlige-duft-og-lydmiljoeer.pdf